

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

(۱۷۷)

معاملات بانکی از دیدگاه مراجع تقلید

گردآوری و تدوین:

سید عباس موسویان

همکار اصلی:

جواد عبادی

سرشناسه : موسویان، سید عباس، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور : معاملات بانکی از دیدگاه مراجع تقلید آردآوری و تدوین عباس موسویان، همکار اصلی
جواد عبادی
مشخصات نشر : تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری : ی، ۳۴۲ ص.
فروست : پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران: ۱۷۷.
شابک : 978-964-8257-61-8
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : پشت جلد به انگلیسی: Banking Contracts in the View of Islamic Jurists
یادداشت : کتابنامه: ص: ۳۴۱ - ۳۴۲: همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع : بانک و بانکداری (فقه).
موضوع : معاملات (فقه).
موضوع : فقه جعفری - رساله عملیه.
شناسه افزودن : عبادی، جواد.
شناسه افزودن : پژوهشکده پولی و بانکی.
ردمبندی کنگره : BP ۱۹۸/۶۱۲م۸ ۱۳۸۷
رده بندی دهایی : ۳۹۷/۳۷
شماره کتابشناسی ملی : ۱۲۰۴۱۵۴

ISBN: 978-964-8257-61-8

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۲۵۷-۶۱-۸

نام کتاب: معاملات بانکی از دیدگاه مراجع تقلید

گردآوری و تدوین: سید عباس موسویان

همکار اصلی: جواد عبادی

ناشر: پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی ج.ا.ا.

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: بهار ۱۳۸۷

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قطع: وزیری

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، بعد از خیابان استاد مطهری، کوچه شهید رضا شکرابی، پلاک ۵۶.

کد پستی: ۱۵۶۷۷۱۴۸۱۱

تلفن: ۸۸۴۱۹۱۸۴ - ۸۸۴۲۶۵۹۶

فاکس: ۸۸۴۳۹۳۳۷

پست الکترونیکی: E-mail: info@mbra-cbi.org

(کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است)

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار	ز
مقدمه نویسنده	ط
فصل اول: فتاوی امام خمینی (ره)	۱
۱-۱- کلیات	۱
۱-۲- سپرده‌های بانکی	۲
۱-۳- تسهیلات بانکی	۱۴
۱-۴- خدمات بانکی	۲۲
۱-۵- ضمانت، وثیقه و جریمه تأخیر	۲۵
۱-۶- خرید و فروش پول، ارز، سکه و اوراق بهادار	۲۶
۱-۷- بانک‌های خارجی	۳۴
۱-۸- کار و اشتغال در بانک	۳۶
۱-۹- سایر مسائل	۳۷
فصل دوم: فتاوی آیت‌الله خویی	۴۱
۲-۱- کلیات	۴۱
۲-۲- سپرده‌های بانکی	۴۱
۲-۳- تسهیلات بانکی	۴۳
۲-۴- خدمات بانکی	۴۵
۲-۵- خرید و فروش پول، ارز، سکه و اوراق بهادار	۴۶
۲-۶- بانک‌های خارجی	۵۰
۲-۷- سایر مسائل	۵۰

فصل سوم: فتاوی آیت الله گلپایگانی

۵۳

۳-۱- سپرده های بانکی

۵۳

۳-۲- تسهیلات بانکی

۵۴

۳-۳- ضمانت، وثیقه و جریمه تأخیر

۵۵

۳-۴- خرید و فروش پول، ارز و اوراق بهادار

۵۶

۳-۵- بانک های خارجی

۵۸

۳-۶- سایر مسائل

۵۹

فصل چهارم: فتاوی آیت الله خامنه ای

۶۱

۴-۱- کلیات

۶۱

۴-۲- سپرده های بانکی

۶۲

۴-۳- تسهیلات بانکی

۶۷

۴-۴- ضمانت، وثیقه و جریمه تأخیر

۷۴

۴-۵- خرید و فروش پول، ارز، سکه و اوراق بهادار

۷۴

۴-۶- بانک های خارجی

۷۷

۴-۷- کار و اشتغال در بانک

۷۹

۴-۸- سایر مسائل

۸۰

فصل پنجم: فتاوی آیت الله بهجت

۸۵

۵-۱- کلیات

۸۵

۵-۲- سپرده های بانکی

۸۶

۵-۳- تسهیلات بانکی

۸۸

۵-۴- خدمات بانکی

۹۱

۵-۵- ضمانت، وثیقه و جریمه تأخیر

۹۳

۵-۶- خرید و فروش پول، ارز، سکه و اوراق بهادار

۹۴

۵-۷- بانک های خارجی

۹۸

۵-۸- کار و اشتغال در بانک

۹۸

۵-۹- سایر مسائل

۹۸

فصل ششم: فتاوی آیت الله تبریزی

۱۰۱

۱۰۱

۱-۶ سپرده‌های بانکی

۱۰۹

۲-۶ تسهیلات بانکی

۱۱۲

۳-۶ خدمات بانکی

۱۱۲

۴-۶ ضمانت، وثیقه و جرمه تأخیر

۱۱۳

۵-۶ خرید و فروش پول، ارز، سکه و اوراق بهادار

۱۱۶

۶-۶ سایر مسائل

۱۱۹

فصل هفتم: فتاوی آیت الله زنجانی

۱۱۹

۱-۷ سپرده‌های بانکی

۱۲۱

فصل هشتم: فتاوی آیت الله سیستانی

۱۲۱

۱-۸ کلیات

۱۲۲

۲-۸ سپرده‌های بانکی

۱۲۸

۳-۸ تسهیلات بانکی

۱۳۶

۴-۸ خدمات بانکی

۱۴۳

۵-۸ ضمانت، وثیقه و جرمه تأخیر

۱۴۳

۶-۸ خرید و فروش پول، ارز و اوراق بهادار

۱۴۷

۷-۸ بانک‌های خارجی

۱۴۸

۸-۸ کار و اشتغال در بانک

۱۴۸

۹-۸ سایر مسائل

۱۵۱

فصل نهم: فتاوی آیت الله صافی گلپایگانی

۱۵۱

۱-۹ کلیات

۱۵۲

۲-۹ سپرده‌های بانکی

۱۵۷

۳-۹ تسهیلات بانکی

۱۶۲

۴-۹ خرید و فروش پول، ارز، سکه و اوراق بهادار

۱۶۵

۵-۹ سایر مسائل

۱۶۷ فصل دهم: فتاوی آیت الله صناعی

- ۱۶۷ ۱۰-۱- سپرده‌های بانکی
۱۶۹ ۱۰-۲- تسهیلات بانکی
۱۷۰ ۴-۴۰- خرید و فروش پول، ارز و اوراق بهادار
۱۷۰ ۴-۱۰- وثیقه، ضمانت و جریه تأخیر
۱۷۱ ۵-۱۰- سایر مسائل

۱۷۳ فصل یازدهم: فتاوی آیت الله فاضل لنکرانی

- ۱۷۳ ۱۱-۱- کلیات
۱۷۳ ۱۱-۲- سپرده‌های بانکی
۱۷۵ ۱۱-۳- تسهیلات بانکی
۱۷۷ ۴-۱۱- وثیقه، ضمانت و جریمه تأخیر
۱۷۹ ۵-۱۱- خرید و فروش پول، سکه، ارز و اوراق بهادار
۱۸۱ ۶-۱۱- بانک‌های خارجی
۱۸۱ ۷-۱۱- سایر مسائل

۱۸۷ فصل دوازدهم: فتاوی آیت الله مکارم شیرازی

- ۱۸۷ ۱۲-۱- سپرده‌های بانکی
۱۹۴ ۱۲-۲- تسهیلات بانکی
۲۰۳ ۱۲-۳- خدمات بانکی
۲۰۳ ۴-۱۲- ضمانت، وثیقه و جریمه تأخیر
۲۰۵ ۵-۱۲- خرید و فروش پول، ارز، سکه و اوراق بهادار
۲۱۴ ۶-۱۲- بانک‌های خارجی
۲۱۵ ۷-۱۲- کار و اشتغال در بانک
۲۱۶ ۸-۱۲- سایر مسائل

۲۲۱ فصل سیزدهم: فتاوی آیت الله موسوی اردبیلی

- ۲۲۱ ۱۳-۱- سپرده‌های بانکی

- ۲۲۴ ۱۳-۲- تسهیلات بانکی
- ۲۲۷ ۱۳-۳- ضمانت، وثیقه و جریمه تأخیر
- ۲۲۹ ۱۳-۴- خرید و فروش پول، ارز، سکه و اوراق بهادار
- ۲۳۰ ۱۳-۵- بانک‌های خارجی
- ۲۳۱ ۱۳-۶- سایر مسائل

۲۳۳ فصل چهاردهم: فتاوی آیت‌الله نوری همدانی

- ۲۳۳ ۱۴-۱- سپرده‌های بانکی
- ۲۳۶ ۱۴-۲- تسهیلات بانکی
- ۲۳۸ ۱۴-۳- ضمانت، وثیقه و جریمه تأخیر
- ۲۳۹ ۱۴-۴- خرید و فروش پول، ارز، سکه و اوراق بهادار
- ۲۴۰ ۱۴-۵- بانک‌های خارجی
- ۲۴۱ ۱۴-۶- کار و اشتغال در بانک
- ۲۴۱ ۱۴-۷- سایر مسائل

۲۴۳ فصل پانزدهم: فتاوی آیت‌الله وحید خراسانی

- ۲۴۳ ۱۵-۱- کلیات
- ۲۴۳ ۱۵-۲- سپرده‌های بانکی
- ۲۴۵ ۱۵-۳- تسهیلات بانکی
- ۲۴۵ ۱۵-۴- خدمات بانکی
- ۲۵۱ ۱۵-۵- خرید و فروش پول، ارز و اوراق بهادار
- ۲۵۳ ۱۵-۶- بانک‌های خارجی
- ۲۵۳ ۱۵-۷- کار و اشتغال در بانک

۲۵۵ فصل شانزدهم: فتاوی آیت‌الله رضوانی

- ۲۵۵ ۱۶-۱- سپرده‌های بانکی
- ۲۵۸ ۱۶-۲- تسهیلات بانکی
- ۲۵۹ ۱۶-۳- ضمانت، وثیقه، و جریمه تأخیر
- ۲۶۴ ۱۶-۴- خرید و فروش پول، ارز و اوراق بهادار

۲۶۸

۲۶۹

۲۷۰

۲۷۲

۲۴۱

۱۶۵- روابط بین بانکی

۱۶۶- بانک‌های خارجی

۱۶۷- سایر مسائل

ضمائم

منابع

www.ketab.ir

مراکز پژوهشی و مؤسسات تحقیق و توسعه نقش قابل توجهی را در بررسی مسائل مهم علمی در عرصه برنامه‌های رشد و توسعه اقتصادی کشورها ایفا می‌نمایند. این گونه مؤسسات با معرفی ابداعات و نوآوری‌های علمی، بسترهای لازم را برای افزایش کارایی و بهره‌وری در بخش‌های تولیدی کشور، و نهایتاً افزایش توان و استعدادها بالقوه و بالفعل اقتصادی فراهم می‌آورند.

پژوهشکده پولی و بانکی - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، به عنوان یکی از مراکز تخصصی اقتصادی در سال‌های اخیر از جایگاه ویژه‌ای در عرصه معرفی نوآوری‌ها و ابداعات مالی و پولی در نظام بانکی و اقتصادی کشور برخوردار گردیده است. این مرکز با اتکاء بر تجربه نسبتاً بلندمدت خود، بیش از ۱۷ سال فعالیت در عرصه‌های تحقیقاتی، از قبیل: برگزاری کنفرانس‌های سالانه و ماهانه، برپایی کارگاه‌های پژوهشی، انتشار بیش از ۲۰۰ عنوان کتاب، انتشار دو فصلنامه تخصصی اقتصادی به زبان‌های فارسی و انگلیسی، و انتشار منظم بولتن پیش‌بینی‌های فصلی اقتصادی، و همچنین تأمین نیازهای آماری و اطلاعاتی پژوهشگران، استادان، و دانشجویان از طریق توسعه کتابخانه تخصصی خود و مرکز اطلاع‌رسانی، سهم بسزایی را در تحقق اهداف اقتصادی کشور، خصوصاً در بخش‌های پولی و بازار سرمایه، داشته است. بسیاری از سیاست‌گذاری‌ها و تصمیمات مهم اقتصاد کشور، خصوصاً در بخش‌های پولی و سرمایه، ثمره مباحث ارائه شده در سمینارها و مطالعات انجام شده در این پژوهشکده بوده است.

کتاب حاضر به عنوان مجموعه استفتائات اخذ شده از مراجع تقلید پیرامون مسائل و موضوعات اصلی در نظام بانکی کشور می‌باشد که توسط جناب آقای حجت‌الاسلام والمسلمین سید عباس موسویان گردآوری شده است. موضوعات و محورهای اصلی کتاب پیرامون دیدگاه‌های فقهی مراجع تقلید در رابطه با انجام معاملات و عملیات بانکی پولی و مسائل مرتبط شکل گرفته است. امید است که این مجموعه بتواند مورد توجه مدیران و کارشناسان نظام بانکی قرار گرفته و به عنوان راهنمایی در تنظیم قوانین، مقررات و دستورالعمل‌های استفاده از ابزارهای مالی نوین متعارف در نظام بانکی کشور باشد.

کتابی که مطالعه می‌فرمایید، تحت فرآیند ویرایش فنی و ادبی قرار گرفته؛ و در پی تلاش دیگر همکاران این پژوهشکده، به زیور طبع آراسته گشته است؛ و جا دارد که از همکاری و کوشش ایشان تشکر و قدردانی نمایم.

پژوهشکده پولی و بانکی آمیدوار است که انتشار این کتاب مورد استفاده علاقه‌مندان، مسئولین، و کارشناسان قرار گیرد؛ و نقطه شروعی برای پژوهش‌های تکمیلی در این زمینه باشد.

دکتر احمد مجتهد

مشاور رئیس کل بانک مرکزی ج.ا.ا.

و

رئیس پژوهشکده پولی و بانکی

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، در جامعه ایران رویکردی مضاعف به دین به وجود آمد و تلاش شد تا افزون بر رفتارهای فردی، قوانین و مقررات نهادها و مؤسسات اجتماعی نیز بر اساس تعالیم نورانی اسلام تنظیم شود. یکی از این مؤسسات که نقش گسترده و مهمی در زندگی مردم دارد بانکها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی می‌باشند که روزانه بیش از ده‌ها هزار معامله در آنها صورت می‌گیرد. برای اصلاح قوانین و مقررات آنها و تصفیه آنها از قوانین ربوی، تلاش‌های زیادی صورت گرفت؛ که مهمترین آنها تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا می‌باشد، این قانون در شهریور سال ۱۳۶۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی و متعاقب آن به تأیید شورای محترم نگهبان رسید و عدم مغایرت آن با تعالیم اسلام اعلام گردید. به دنبال آن دستورالعمل‌های اجرایی و آیین‌نامه‌های عملیاتی تهیه و بعد از تصویب در هیئت وزیران، از ابتدای سال ۱۳۶۳ به مرحله اجرا گذاشته شد.

به دنبال اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا، سؤالات شرعی زیادی برای مردم متدین و کارگزاران نظام بانکی مطرح شد که از راه‌های مختلف از مراجع تقلید استفتاء شده و می‌شود، هر یک از مراجع بزرگوار تقلید بر اساس مبانی خود جواب آن استفتائات را می‌دهند. با توجه به نیاز شدید محافل علمی و کارگزاران نظام بانکی و مشتریان بانکها به این استفتائات، لازم بود این احکام در یکجا و به صورت منظم تدوین گردد. کتاب حاضر در پاسخ به این نیاز تدوین گردیده است. در این کتاب فتاوی مراجع بزرگوار تقلید گذشته و کنونی، آیات عظام امام خمینی، خویی، گلپایگانی، خامنه‌ای، بهجت، تبریزی، شبیری زنجانی، سیستانی، صافی گلپایگانی، صانعی، مکارم شیرازی، موسوی اردبیلی، نوری همدانی و وحید خراسانی از رساله‌های عملیه (توضیح المسائل) و از کتاب‌های استفتائات و دیگر منابع معتبر استخراج شده و سپس در چند بخش تنظیم گردیده است. مطالب کتاب بر اساس معاملات مهم بانکها به ترتیب در بخش‌های زیر طبقه‌بندی شده‌اند:

- ۱- سپرده‌های بانکی (سپرده‌های جاری، پس‌انداز، مدت‌دار و سرمایه‌گذاری).
- ۲- تسهیلات بانکی (وام و بهره وام، وام قرض‌الحسنه و کارمزد، تسهیلات سودآور و سود).
- ۳- خدمات بانکی (حوالات، دریافت قبوض، ضمانت‌نامه‌ها، گشایش اعتبارات اسنادی، خرید و فروش ارز، سکه و اوراق بهادار و ...).

۴- ضمانت، وثیقه و جریمه تأخیر.

۵- خرید و فروش پول، ارز و اوراق بهادار.

۶- معامله با بانک‌های خارجی.

۷- کار و اشتغال در بانک.

۸- مسائل متفرقه.

البته نسبت به برخی از مباحث بعضی از مراجع فتوایی نداشتند، در نتیجه در آن بحث‌ها از آن مراجع چیزی نقل نشده است. در پایان نظرات حضرت آیت‌الله رضوانی از فقهای بزرگوار شورای نگهبان که در واقع بیانگر دیدگاه آن شورا است نقل شده است. امید است این تلاش علمی مورد توجه اساتید گرامی، مسئولان، کارگزاران و مشتریان نظام بانکی قرار گیرد. برای بهره‌برداری بهتر از کتاب، تذکر چند نکته را ضروری می‌دانیم.

۱- برای پرهیز از برداشت‌های شخصی، نسبت به فتاوی مراجع بزرگوار، سعی شده بدون کمترین تصرف، عین فتاوا نقل شود.

۲- گاهی یک فتوا حاوی مسائل مختلف بانکی است، برای طبقه‌بندی مسائل به ناچار آن فتوا را به چند بخش تقسیم کرده و در جاهای مختلف استفاده کرده‌ایم و برای حفظ امانت با آوردن علامت (...) مقطوع بودن مطلب را خاطر نشان کرده‌ایم.

۳- گاهی یک فتوا کلی است یا حاوی مسائل متعدد است. برای طبقه‌بندی مسائل به ناچار آن فتوا را در جاهای مختلف استفاده کرده‌ایم، در نتیجه در حد خیلی محدود برخی مسائل و استفتائات تکرار شده‌اند.

۴- برخی از جواب استفتائات به ویژه استفتائات مراجع گذشته - به ویژه آیات عظام امام خمینی، خویی، گلپایگانی - ناظر به بانکداری متعارف است که تا سال ۱۳۶۳ در ایران جریان داشت و شامل بانکداری بدون ربا که بعد از تصویب مجلس شورای اسلامی و تأیید شورای نگهبان، از سال ۱۳۶۳ به مرحله اجرا گذاشته شده نمی‌شود.

روشن است که چاپ نخست این کار دارای نواقص زیادی خواهد بود، امید داریم با راهنمایی‌های دفاتر مراجع بزرگوار تقلید، اساتید و دانشجویان معظم، مسئولان و کارگزاران نظام بانکی و سایر خوانندگان در چاپ‌های بعدی نواقص موجود را برطرف کنیم.

سید عباس موسویان

جواد عبادی